

נאמר של נייר

נתיבה בן־יהודה: „מילחמת השיחרור היתה נגד

הבריטים. לא בלענו את הסיפור הזה של שינאה כזאת נגד הערבים...

הבחורים הצעירים. בני שמונה־עשרה ותשע־עשרה. נהרגו בתולים...

לפני שהבינו את החיים הם נתנו אותם למולדת...

מונולוג

מילחמה וחלום

נתיבה בן־יהודה (53) נולדה בתל־אביב, למדה בגימנסיה הרצליה, התגיירה לפלמ"ח למחרת השבת־השחרור (1946). במלחמת־השיחרור לחמה עם הגדוד ה־שלישי בחטיבת יפתח בקרבות הגליל־העליון. למדה פיסול בבצלאל, נישאה ולמדה אמנות באוניברסיטת לונדון. אחר־כך למדה באוניברסיטה העברית. לשון ובלשנות, אך גרמה עם האוניברסיטה ולא את האוניברסיטה. עבדה באנציקלופדיה העברית. החל מ־1959 ליקטה וכירטה את העריכים למלון עולמי לעברית מדוברת, שראה אור ב־1972 (בשיתוף עם דן בן־אמון). בימים אלה ראה אור ספרה 1948 — בין הספרות (בהוצאת כתר).

את הדברים הבאים סיפרה נתיבה („נתיבה“) בן־יהודה לנמר של נייר —

● תיכף אחרי מילחמת השיחרור, כאשר לא היתה לי עבודה ולא קיבלו אותי בשום מקום, היו כאלה שהציעו לי לעשות קפיטאל מההוויות המילחמתיות שלי. באו והציעו לי לשבת ולכתוב ספר. אמילו נתתי להם דוגמות, אבל אז לא היה כמו היום, היו כותבים דברים כמו „האבנים אל המ'פ'א... האם יבינינו, והיה קרב עם חמו"לים על המ'פ'א ושאר בעיות מסוג זה. ניסיתי לכתוב ברצינות, אבל כלום לא יצא מזה. העברית של אז לא היתה שפה מתאימה לתיאור חוויות

קרב נוסח הערומים והמתים של נורמאן מילר או שיח לוחמים שעשו אחרי מלחמת 1967, ושנראה לי מסורס, לא־אמין ולא־אמיתי.

● ישנן עוד סיבות שעצרו אותי אז מלכתוב. אנשים אומרים שברוך כלל צריך פרספקטיבה. אבל הבעייה האמיתית היא שצריכים קוראים. בני דורי לא מעוניינים אותי — אני לא כותבת לבני דורי. ולכן הבעייה שלי היתה קוראים. היו לי גם מעצורים רבים לבטא את עצמי בעניין המילחמה, ועד ליום־העצמאות ה־30 לא התראיינתי. היה נדמה לי, שאיש לא יאמין בכך שיש כוונתי להביא בפניו את המסר של ההרוגים. אבל בשנת ה־30 ל־מדינה התחלתי להיכנס לעניין הזה, היה בי איזה פחד שהכל ילך לאיבוד. הפחד שכל מה שישאר מהפלמ"ח יהיה ספר הפלמ"ח. הוא הלך בשדות והם יגיעו מחוץ. חכמים כאלה. נתן שחם, משה שמיר ואחרים.

● אני לא אומרת שמה שנכתב עד היום אין לו כל ערך. אבל זה כל כך חדר צדדי, כך שגם הקול שלנו, של הלך חמים, צריך להישמע. וזאת למרות שבי 1948 לא חשבתי שהם סופרים חרא. הייתי אז יותר מדי פשרקה, וחשבתי שאני אידי יוטיה — והאמנתי שהם סופרים טובים מאוד. אבל כאשר שאלתי אותם, מדוע הם לא ממשכים לכתוב, אז הם אמרו שהם צריכים פרספקטיבה. אז חיכיתי 30 שנה לפרספקטיבה.

● והיום העברית כבר מתאימה לפרספקטיבה הזאת. יש מקום לזה. והאנשים של היום רוצים לשמוע את הסיפור הרמייתי של תש"ח. יש יותר מדי הציות

לים לבלוע את הצרות הלאומיות. מפני שמה שהם ידברו עם הנשים כאשר הם חוזרים הביתה — הן לא תבנה מזה כלום. הגבר שהיה במילחמה לא מסביר לאשתו דבר. ואשתו לא מבינה מה פתאום הוא קופץ כלילה מחלום. קופץ מהסיוטים. לכן הוא גם מכניס את הבוהן שלו למיכ־נסיים ואומר לאשתו: „מה את מבינה, וזה נותן לו כוח.

האוקלוסיה שלנו חצוייה בין אלה שהיו בשדה־הקרב לבין אלה שלא היו שם. אבל אני טוענת שלא היתה אף פעם בהיס־טוריה הפרדה בין עורך לחזית. אף פעם בהיסטוריה לא היה מצב שחברה יכולה להגיד שהעורך לא מעורב במילחמה. חוץ מהמילחמות שבהן השתתפו שכירי־חרב.

● אם לנקוט לשון של היפור, אני כתבתי את הספר, מפני שאתה שותף למילחמה אפילו אם ישבת בשקט בתל־אביב. מפני שאז זו חברה לא דמוקרטית ואתה לא תוכל להחליט החלטות בלעדי. אני מוסיפה ואומרת, מוסיפה ושואלת: איך זה קרה שבארצות־הברית דעת־הקהל הפ־סיקה את מילחמת־ויאט־נאם? מי ערב לי שהספרים שנתחילו ברימאון, ואחר־כך בנורמן מילר, לא עצרו את המח־שבה שבביובו ובחוסר התחלת שבמיל־חמות. אז מדוע שלא נדע את הדברים האלה גם כאן, ועוד היום, כאשר אנחנו כבר מתחילים להריח שלום. חשוב מאוד שאנשים יבינו את זה.

● יש עוד נקודה. אתה פוגש באדם ששוקל אם להמשיך להיות אורח בארץ או לא. ילד שגדל כאן בארץ צריך לדעת מה מחכה לו. אבל כאשר הוא שוקל את שיי־קוליו אם להיות כאן או לא, האם הוא יסתפק בספר הפלמ"ח ובשיעורי־ההיס־טוריה? האם ספר הפלמ"ח יסביר לו, לאותו צעיר, מה היה כאן? גם ילקוט הכובים לא יסביר לו.

● בארצות־הברית לפני מאה שנה שפ־כו אנשים מ־70 ארצות בארץ אחת. כמו־בן שהיה להם ניכור. מי יודע, אולי השו־דד המפורסם ג'יימס דיבר אנגלית באקצנט פולני. ועוד עם שטח כזה, הרי שכל שניים שנפגשו פתרו את כל הבע־יות שלהם בשליפה ובמילחמת־אורחים. תראו מה יצא מזה בספרות. בקולנוע. כל האגדות של המערב הפרוע. אינו תרבות שלימה פרחת על העניין הזה. ואצלנו, פה, שכנו אנשים מ־70 ארצות. אבל כאן זה כמו מגרש־ההינה של קירקס, בו כל שני אנשים נפגשים לפחות עשר פעמים ביום. כאן אתה לא יכול להיות זר. אתה לא יכול ללכת לאיבוד. נכון שגם לנו היו בעיות — מצד אחד בעיות של ניכור ומצד שני בעיות של תקומה — ובכל זה היו מעורבים בפנים בני־אדם.

אבל איך זה קרה שכל זה לא שימש חומר לספרות? לספרות נמוכה? לספרות בלשית? למה? הנה, האנשים שגולדים כאן בארץ קוראים אינפורמציה מהסוג שעד 1948 היו לנו 6,000 פרות ומאז יש לנו 600 אלף פרות. עד שנת '48 היו לנו כך וכך דונמים, וכוחותינו התקיפו משה והת־קיפו משם. אבל זאת לא אינפורמציה שזכרית גם את האיש בכוחותינו, את אותו איש שהיטס, שלא היה לו איפה להשתין. את האיש שכעס על המנהיגים. אנחנו מוכרחים את הממד האנושי. את הממד הקטן והמצומצם.

● פעמים עברתי את חוויית חירבת חזמה. הפעם הראשונה, כאשר הסיפור הת־פרסם ועשה את כל הרעש. אז אני הר־

אחד נגד אחד, כמו בסרטים של המערב הפרוע

אם הם, מתחילים, אז אין שום בעייה. תפשי מחסה טוב! טוב בחזרה, מאחורי הסלע שלנו, שהכרנו אותו אישית מהלילה, מהשעות הארוכות שבלינויח, ופתאום היה לי המון זמן, למי שיש יתרון יש גם המון זמן. יכולתי לחכות, או יכולתי. יכולתי להכניס כדור אחד ומהר לירות, או למלא את כל המחסנית. רוב ההרוגים נפלו לכביש התחתון, למטה, ועכשיו אלו שבאו אחריהם לא ידעו ממה חשבו אולי תהיה קפצו, נצלו. אז הם ירו עלי — ויצו הלאה, גם כן לקפוץ למטה. והיו כמה שרצו ישר, בלי להתכופף, בלי להביט אחורנית, רצו ורצו ורצו, ויצאו מכל הכדורים בלי אף סריטה, והגיעו עד למטה, למטה, לכביש החולה. ביניהם היתה גם אשה אחת. יריתי עליה, באמת שיריתי, מה יש, אני אויב — והיא לא? ואם היא היתה באוטובוס של הנג'אדה, אז מה היא עשתה שם? אבל לא פגעיית. היה נורא קשה לכוון עליה. היא כל כך היטלטלה מצד לצד, שפשוט אי־אפשר היה לכוון. בטח בגלל העקבים הגבוהים של הנעליים שלה. בסוף, היה סוף. אף אחד לא בא יותר, אז קפצתי ורצתי אל המוקש, כדי להוציא את החוטמים מהחומר נפץ. כדי שאפשר יהיה לקחת הביתה את חוטי־החשמל, וככה, בערך ממרחק של איזה 30-40 מטר מהמוקש, פתאום אני רואה את הענק הזה, זה — העיקרי, שאותו היינו צריכים להרוג, חאמד, איזה חצי צר־כים להיות בטוחים שהוא באוטובוס, ושואו ייתרג. אני רואה אותו עם תתי־מקלע משונה ביד. מעיל שחור ענק, מתנפנף, רץ על המעקה של הסיבוב, המעקה הזה בנוי מאבנים שחורות, אבני גזית, ומלמעלה הוא היה שטוח ורחב, איזה חצי מטר רוחב, כמו חומה. למה הוא רץ על המעקה? אלוהים יודע. הכי מתקבל על הדעת שהוא פחד מבו־טרפס, מוקשים כאלו, פרסוניים, כי הרי הוא היה חבלן. וזה נכון שהיה צריך לשים מוקשי־נעל בשולי הכביש, משני הצדדים. פשוט לא היה לנו. אז אני מהר עוזבת את חוטי־החשמל, דרכתי את הרובה, כיוונתי מעויינת, לא לקחתי צ'ניסים, יריתי, והחאמד הזה פרש את הידניים לצדדים, ועף למטה, עם צרחה נוראה...

הספרות (ראה: מונולוג) היא מציגה את גירסתה לסיפור־האגדה המפורסם אודותיה במלחמת־השיחרור, כאשר ירתה ופגעה באר־טובוס מלא ערבים. אז נולד הכינוי שלה: „השד הזהוב.“ בין השאר כותבת בן־יהודה:

הכדורים עברו הרבה מעל הראש של הבורחים, ושלי. אבל היו הרבה מבין הבורחים שהיו עם נשק שלוף, בעיקר אקדחים, אז פתאום הם ראו אותי ואת זאביק, באמביה שלי, ולא ידעו כמה אנחנו, אז הם התחילו לירות כמו משוגעים, ישר עלינו, מ־10 מטרים, תופשים עמדות בסלעים ו — יורים! ובאים עוד ועוד! והמקום הזה, איפוא שהם נתקעו, לא רק שהם ניתקו אותנו מהכוח שלנו העיקרי, ומהנטיגה שלנו, אז הרי גם אני מוכרחה להחזיר הביתה את החוטי־החשמל! אי־אפשר אפילו להעלות על הדעת לחזור הב־ית בלי החוטי־החשמל. והם שוכבים ממש על החוטמים! בדיק באמצע. על החוטמים! והחלונות, אני והמבטיח שלי, זאביק, לירות עליהם בחזרה, אני בסטן, והוא ברובה. והסטן — תתי־מקלע, האוטו־ערי־אבייטי — כרגיל, ירה כדור אחד, ו — פק! מעצור. לא עובד יותר. מה שלא עשינו — לא ירה. אז נתתי לזאביק את החוטם וירו עלינו, אז אלה שבאו אחריהם מה שאפשר מכל העסק, במעלה ההר, עד שהוא ייצא מהאש, ואז שיחתוך את הכביש, יטפס על הצוק, ויצטרף אל הכוח. ואני — נראה כבר מה יהיה אתי הצלחנו להרוג את הרא־שונים שראו אותנו וירו עלינו, אז אלה שבאו אחריהם — נבחנו. אבל מרוב רעש, מרוב מהירות, אף אחד לא ידע מה אש, איפה אש, מי יורה, מאיפה באים הכדורים. אבל כשרואים הרוגים שוכבים, במקום שחשבו ששם יהיה בטוח — נבחים. אז הם ממש קפאו. עומדים לגוי, לא תופשים מחסה. ויורים, ויורים. אחרי זה התקרבו אלי, ופתאום ראו אותי, אבל כבר לא יכלו לחזור, כי אחריהם באו עוד, ועוד. נו — אם מיל־חמות נפוליון, אז מילחמות נפוליון. אחד נגד אחד. כמו בסרטים של המערב הפרוע. עם יורים עלי — אז זה בכלל דבר אחר.